

UN TEXT MAI PUȚIN CUNOSCUȚ SEMNAT DE ISTORICUL AUGUSTIN BUNEA¹

Cel mai de seamă istoric din Transilvania, după Mitropolitul Andrei Șaguna, a fost Augustin Bunea². Reputat medievist, el a cercetat istoria națională raportată la Biserica greco-catolică din Ardeal, afirmând că “[...] istoria românilor transilvăneni este în prima linie bisericească”³.

Istoricul s-a născut la 4 august 1857 la Vad, în Țara Făgărașului, dintr-o familie de grăniceri. Școala primară o urmează la Vad și Ohaba, audiind apoi cursurile gimnaziale la Brașov și Blaj. În clasa a VIII-a obține o bursă la Colegiul grec "Sf. Atanasie" din Roma, unde, în anul 1882 primește titlul de doctor în teologie și filosofie. Întors la Blaj, Augustin Bunea ocupă postul de vicenotar consistoral la mitropolia greco-catolică. Fiind specialist în dogmatică, el urcă rapid treptele ierarhiei bisericești și intelectuale. Ajunge prefect de studii la seminarul teologic arhidiecezan, apoi secretar mitropolitan, canonic teolog și canonic scolastic. La 28 mai 1909 este ales membru al Academiei Române. Discursul de recepție a rămas neterminat, istoricul murind în noiembrie 1909.

În plan istoriografic, Augustin Bunea se consacră în special studiilor privitoare la istoria bisericii românești din Transilvania. Esența operii sale istorice, surprinsă în mod pertinent de către profesorul Pompiliu Teodor⁴, este argumentarea ideii de autonomie a bisericii române greco-catolice în cadrul catolicismului universal. De asemenea, Augustin Bunea a militat pentru reînființarea Mitropoliei românești unite, care a fost degradată de autoritățile habsburgice la nivelul unui episcopat. Dintre lucrările istoricului amintim monografiile: *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inochențiu Klein (1728-1751)* și *Episcopii Petru Pavel Aaron și Dionisie Novacovici*. Demne de remarcat sunt și lucrările: *Ierarhia românilor din Ardeal și Ungaria*, *Vechile episcopii românești a Vadului, Geoagiului, Silvașului și Bălgradului*, precum și volumul *Discursuri. Autonomia bisericii. Diverse*.

Din păcate, opera istoricului Augustin Bunea nu a fost cercetată sistematic și în totalitate. Un exemplu, în acest sens, este contribuția la redactarea lucrării editorului jurnalistic Dr. Corneliu Diaconovich, *Enciclopedia Română*, apărută între anii 1898-1904⁵. În stadiul actual al cercetării, ne vom axa pe textul dedicat de Augustin Bunea, în această enciclopedie, orașului Blaj⁶, localitate deosebit de apropiată sufletului autorului, fapt ce reiese din oricare dintre scrierile sale. Deși reprezintă doar o "voce" a citatei enciclopedii, textul istoricului se dovedește a fi o sinteză remarcabilă a istoriei Blajului, acest lucru motivând cu prisosință redactarea meditației de față. Într-o cercetare viitoare, vom încerca să abordăm, în totalitate discursul istoricului Augustin Bunea, așa cum rezultă din paginile enciclopediei amintite.

Studiul dedicat Blajului poate fi împărțit, sub raportul conținutului, în cinci părți. În prima dintre ele, Bunea descrie evoluția istorică a localității începând cu secolul al XIII-lea, când era cunoscută sub numele de "Villa Herboldi" (satul lui Herbold) și până în anul 1738. În această perioadă, domeniul blăjean a avut mai mulți proprietari, dintre care îi amintim pe contele Chyel (sau Chel), fiul lui Erwyn de Kelnuh (Câlnicul de azi) și pe Blasiu Cserei de N. Barot (de acum, Baraolt în părțile Sf. Gheorghe). În anul 1535, Blajul era proprietatea lui Georgiu Bagdi, ctitorul castelului care va servi, mai târziu, ca reședință a Mitropoliei Române Unite. În anul 1617, Gabriel Bethlen donează Blajul lui Simeon Pechi de Sz.

¹ Aducem și pe această cale mulțumiri d-lui conf. univ.dr. Iacob Mârza pentru sprijinul acordat la redactarea acestei lucrări.

² Frederik Kellog, *O istorie a istoriografiei române*, Institutul European, Iași, 1996, p.62.

³ Augustin Bunea, *Episcopii Petru Pavel Aron și Dionisie Novacovici*, Blaj, Ed. Seminarului Arhidiecezan greco-catolic, 1900, p.III-IV.

⁴ Pompiliu Teodor, *Evoluția gândirii istorice românești*, Cluj, 1970, p.319. Vezi, mai recent, Meda Diana Hotea, *Augustin Bunea - contribuții la istoria culturii*, în *Caietele David Prodan*, I, 1, 1994, p.78-83.

⁵ Corneliu Diaconovich, *Enciclopedia Română*, Sibiu, Ed. W. Krafft, 1898-1904 [3 vol.].

⁶ Augustin Bunca, *Blaj*, în *Enciclopedia Română*, vol.I, p.499-502.

Erzsebet (astăzi Eliseni, în zona Odorheiului Secuiesc), acordându-i totodată mai multe privilegii, printre care statutul de oraș și dreptul de a ține târguri săptămânale și anuale. După ce-și mai schimbă de câteva ori stăpânii, domeniul Blajului trece, în anul 1783, în posesia episcopiei greco-catolice⁷.

În partea a doua a textului, Augustin Bunea evidențiază rolul însemnat pe care l-a avut Inochentie Micu Klein, primul episcop greco-catolic al Blajului, în evoluția acestui oraș sub raport cultural și urbanistic⁸. Strămutând reședința episcopală de la Făgăraș la castelul din Blaj, Inochentie Micu Klein a conceput și executat, în mare parte, planul orașului caracterizat de Augustin Bunea ca "[...] unicul orașel care se poate numi încă românesc" (p.499). Cu ajutorul Curții de la Viena și cu sprijinul material oferit de cler, Inochentie Micu Klein a început zidirea bisericii-catedrală și a mănăstirii, ce înconjoară pe trei laturi această biserică. Ambele edificii au fost realizate după planurile italianului Ioan Martinelli. Catedrala a fost terminată în anul 1765, însă zidurile ce o înconjoară erau ridicate încă din 1747, când Inochentie Micu Klein se afla în exil.

Este evidențiat faptul că, pe când Inochentie Micu Klein lupta, pe de o parte, pentru emanciparea poporului român și pentru recunoașterea individualității naționale a românilor ardeleni în fața națiunilor privilegiate și a religiilor recepte, el susținea, pe de altă parte, o intensă activitate culturală, considerând cultura o "armă" cu ajutorul căreia românii din Transilvania își vor putea câștiga libertatea. În mod firesc, Blajul a fost primul care a beneficiat de această "propagandă culturală"⁹.

A treia secvență a textului istoricului Augustin Bunea are ca subiect apariția și evoluția renumitelor școli din Blaj, în care "[...] a resunat odinioară glasul deșteptător al apostolilor românismului: George Șincal, Samuil Klein și Petru Maior" (p.500). Între pereții acestor școli s-au format oameni de aleasă cultură ca George Barițiu, Aron Pumnul, Samuil Vulcan și Andrei Mureșanu. Fragmentul dedicat de Bunea acestor personalități ale neamului românesc trădează mândria care îl cuprinde pe istoricul blăjean, el însuși fost elev și profesor al școlilor. Acest lucru, precum și importanța pe care școlile au îndeplinit-o în epocă, justifică faptul că autorul consacră acestui subiect cea mai mare parte a textului său.

Este prezentat istoricul acestor lăcașe de învățatură începând cu anul 1754 și până în 1894¹⁰. Primele școli au fost înființate de episcopul Petru Pavel Aaron, ele funcționând în mănăstirea ce flanca pe trei laturi catedrala. Aceste instituții cuprindeau numita "școală de obște", ceea ce corespunde, în termeni actuali, școlilor primare sau elementare. Pe lângă aceasta, mai exista inițial un curs gimnazial de două clase, o școală pregătitoare pentru cei ce doreau să devină preoți sau călugări și un seminar unde studiau aproximativ 20 de bursieri, fără a fi însă obligați să urmeze carieră clericală. Petru Pavel Aaron a mai întemeiat și un al doilea seminar, numit diecesan, episcopesc sau "seminarul lui Aaron". În cadrul acestui seminar studiau un număr de 12-24 de bursieri, toți susținuți financiar de episcopul fondator.

În continuare, este prezentată contribuția pe care a avut-o la dezvoltarea acestor școli fiecare din urmașii lui Petru Pavel Aaron la scaunul episcopal. Dintre aceștia se evidențiază episcopul Ioan Vancea care, între anii 1880-1889, a sprijinit financiar ridicarea mai multor edificii, printre care se numără noua clădire a seminarului de băieți, cu suma de 36 000 fl., precum și clădirea institutului preparandial, cu suma de 10 000 fl. De asemenea, pentru dotarea noii săli de gimnastică și pentru îmbogățirea colecțiilor muzeului de fizică, episcopul donează suma de 200 de fl.¹¹.

În penultima parte a studiului, Augustin Bunea procedează la o trecere în revistă a principalelor evenimente istorice de care se leagă numele Blajului. Măcelărirea locuitorilor revoltați ce către Saidi Ahmed pașa din anul 1659; tratatul de la 27 octombrie 1687 încheiat la Blaj între împăratul Austriei, ca protector, și principatul Transilvania, ca țară autonomă; adunarea de la 3/15 mai 1848 ținută pe "Câmpul

⁷ *Ibidem*, p.49. Pentru informații suplimentare, cf. Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol.I, București, 1967, p.84.

⁸ Pentru mai multe informații vezi: A. Bunea, *Din istoria românilor. Episcopul Inocențiu Micu Klein (1728-1751)*, Blaj, 1900. Mai nou, la Francisc Pall, *Ein Siebenbürgischer Bischof im römischen Exil: Inocențiu Micu-Klein (1745-1768). Studien und unveröffentlichte Dokumente*, Böhlau Verlag, Köln, Weimar, Böhlau, 1991.

⁹ A. Bunea, *Blaj*, în *op.cit.*, p.499.

¹⁰ Pentru detalii și bibliografie vezi: Nicolae Albu, *Istoria învățământului din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944; Iacob Mârza, *Școală și națiune (Școlile de la Blaj în epoca Renașterii naționale)*, Cluj, 1987.

¹¹ A. Bunea, *Blaj*, în *op.cit.*, p.500.

libertății"; *Pronunciamentul* din 15 mai 1868, sunt câteva exemple în acest sens¹².

Ultima parte a lucrării, pe care Bunea o dedică Blajului, se intitulează *Starea de astăzi* (evident, autorul se referă la perioada contemporană cu el). Recensământul publicat aici este deosebit de util, el evidențiind compoziția etno-confesională a populației din Blaj la finele secolului al XIX-lea. Conform acestui recensământ, populația Blajului număra 1661 de locuitori ortodocși, 152 romano-catolici, 269 reformați, 101 luterani, 7 unitarieni și 130 de evrei. Protopopiatul românesc greco-catolic cuprindea 27 comune bisericești, însumând 16.730 de suflete.

După ce enumeră monumentele ecleziastice aflate pe teritoriul orașului, bibliotecile Blajului și amintește de muzeul gimnazial, Augustin Bunea - referindu-se la tipografia seminarială - subliniază că aceasta este una din cele mai vechi instituții ardelenice de acest fel, în care au văzut lumina tiparului multe opere de valoare¹³.

În finalul textului sunt menționate diferitele asociații naționale aflate pe teritoriul Blajului: "Concordia", pentru ajutorarea cetățenilor, "Uniunea femeilor", Reuniunea pompierilor", "Reuniunea comercială de consum" etc.

Contribuția lui Augustin Bunea la redactarea enciclopediei apărute sub îndrumarea lui Dr. Diaconovich nu s-a bucurat, până în momentul de față, de atenția cuvenită din partea cercetătorilor. Demersul de față, chiar dacă abordează doar o infimă parte a problematicii, încearcă să atragă atenția asupra acestui material, rămas nevalorificat din punctul de vedere al cercetării istoriografice, dar și interesant pentru concepția și metoda lui Augustin Bunea, un istoric reprezentativ pentru cercetarea pozitivistă, animată de sentimente naționale, în Transilvania ultimelor decenii ale secolului XIX și primul deceniu al secolului XX¹⁴.

Pentru a fi înțeles la adevărată sa valoare, studiul istoricului Augustin Bunea referitor la orașul Blaj trebuie inclus în cadrul general al istoriografiei românești din Transilvania de la sfârșitul secolului trecut și raportat la posibilitățile de cercetare de atunci. Deși redus ca întindere, textul are meritul de a surprinde momentele esențiale în evoluția istorică a Blajului. În sprijinul acestei afirmații vin aprecierile lui Nicolae Iorga: "[...] tânărul canonic [Augustin Bunea Augustin Bunea-n.n.] era, și pentru cei geloși de marile lui însușiri, netăgăduita faimă a Blajului, a cărui dezvoltare, în toate vremile și în toate domeniile, o cunoștea atât de bine"¹⁵.

PAUL-LAURENȚIU LUCA
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

EIN WENIG BEKANNTER TEXTDES HISTORIKERS AUGUSTIN BUNEA

ZUSAMMENFASSUNG

Der Verfasser versucht den Leser auf den Beitrag des Historikers Augustin Bunea (1857-1909) bei der Verfassung des Werkes *Rumänische Enzyklopädie*, geschrieben von Dr. C. Diaconovich, aufmerksam zu machen.

Im gegenwärtigen Stadium der Forschung analysiert er den Text bezüglich der Stadt Blaj. Obwohl es verhältnismässig kurz ist, repräsentiert das Werk eine bemerkenswerte Synthese im Bezug auf die Geschichte der Stadt Blaj. Besonders interessant ist der Teil in dem die Entwicklung der bekannten Schulen aus Blaj, gegründet

¹² *Ibidem*, p.500-502.

¹³ *Ibidem*, p.502. Pentru mai multe informații vezi C. Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn de la Blaj*, Blaj, 1995.

¹⁴ Coordonate ale scrisului istoric din această perioadă, la Pompiliu Teodor, *op.cit.*, p.XXIV-XLV; Alexandru Zub, *De la istorie critică la pozitivism. (Istoriografia română la finele secolului XIX)*, București, 1985, p.20-21, 55, 59, 87, 161, 174.

¹⁵ Nicolae Iorga, *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, ediție îngrijită de Valeriu și Sanda Râpeanu, București, 1972, p.303.

von dem Bischof Petru Pavel Aron, beschrieben ist. In diesen Schulen haben bemerkenswerte Menschen wie George Barițiu, Aron Pumnul, Samuil Vulcan u.a. studiert.

In einer zukünftigen Arbeit möchte der Verfasser den **ganzen** Beitrag des Historikers Augustin Bunea studieren, so wie es aus der zitierten Enzyklopädie hervorgeht.